

Neaizmirstams un aizkustinošs romāns. “Ceriņu meitenes” jo īpaši patiks vēsturisko prozas darbu cienītājiem, kas ar prieku lasījuši tādus romānus kā Kristīnes Hannas “Lakstīgala” un Entonija Dora “Mums neredzamā gaisma”.

Library Journal

Iedvesmojoties no reāliem notikumiem un cilvēkiem, Marta Hola Kellija romānā “Ceriņu meitenes” ir atainojusi triju sieviešu dzīvesstāstus ar attiecīgajam laika periodam raksturīgo drosmi, glēvulību un nežēlību. Tā ir vēstures – sieviešu vēstures – daļa, kuru nemūžam nevajadzētu aizmirst.

Lisa Si, romāna “Sniega Roze un slepenais vēdekļis” autore

“Ceriņu meitenes” ir grāmata, kuru man būtu gribējies uzrakstīt. Tas ir pamatīgs, satraucošs un vienlaikus valdzinošs skatījums uz sieviešu solidaritāti caur holokausta tumšo prizmu. Šis ir labākais romāns, ko esmu izlasījis pēdējā gada laikā.

Džeimijs Fords, romāna “Keiko” autors

Ļoti aizkustinoši un iespaidīgi... Marta Hola Kellija piedāvā ieskatu mūsu vēstures visbiedējošākajās atmiņās. Izdzīvojot trīs galveno varoņu likteņus romānā “Ceriņu meitenes”, mēs pieminam visu sieviešu piedzīvotās ciešanas šajā smagajā laikā.

San Francisco Book Review

Pārsteidzošs un aizraujošs debijas romāns! Grāmatas sižets liek šķirt lappusi pēc lappuses, vēstot par pārbaudījumiem un uzvarām, ko civiliedzīvotājiem nācās piedzīvot kara laikā. Autoras izvēlētie varoņi atdzīvojas uz spilgtā un pārliecinoši atainotā vēsturiskā fona.

Publishers Weekly

MARTHA HALL KELLY

LILAC
GIRLS

MARTA HOLA KELLIJA

CERĪŅU
MEITENES

No angļu valodas tulkojusi
Gunita Mežule

821.111(73)-31
Ho 201

Martha Hall Kelly

LILAC GIRLS

Copyright © 2016 by Martha Hall Kelly

All rights reserved.

Cover design © Laura Klynstra

Cover images: ©LAPI/The Image Works (women);

© Pavel Gramatikov/Offset (lilacs)

Marta Hola Kellija

CERIŅU MEITENES

Apgāda Zvaigzne ABC vadītāja VIJA KILBLOKA

Projekta vadītāja *Una Orinska*

Redaktore *Elīna Vēja*

Korektore *Jana Boikova*

Mākslinieciskā redaktore *Inguna Kļava Švanka*

Vāka dizainu adaptējusi *Ilze Isaka*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,

Rīgā, LV-1010. Red. nr. T-743.

Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.¹ pantu persona ir arī mantiski atbildīga par visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kuru tā radījusi ar autortiesību pārkāpšanu.

© Tulkojums latviešu valodā, Gunita Mežule, 2022

© Literārā apdare, mākslinieciskais noformējums, izdevums latviešu valodā

Apgāds Zvaigzne ABC, 2022

ISBN 978-9934-0-9967-0

*Manam vīram Maiklam,
kurš vēl aizvien liek pūdernīcai noklikšķēt.*

Pirmā daļa

Karolīna

1939. GADA SEPTEMBRIS

Ja ES BŪTU ZINĀJUSI, KA SATIKŠU VĪRIETI, KURA RADĪTAIS iespaids būs līdzvērtīgs smalka porcelāna triecienam pret terakotas flīzēm, es būtu pagulējusi ilgāk. Tā vietā es izrāvu mūsu floristu Sitvela kungu no gultas, lai viņš izgatavo *boutonnière*, ziedu rotājumu pogcaurumam. Mans pirmais konsulāta galā pasākums nebija īstais brīdis, lai domātu par pieklājību.

Es iekļāvos vienkāršo ļaužu straumē, kas plūda pa Piekto avēniju. Vīrieši pelēkās filca cepurēs spraucās man garām ar rīta avīzēm savos portfeļos, kurās bija publicēti pēdējie šīs desmitgades labo ziņu virsraksti. Todien nekas nevēstīja par vētru austrumos, nebija nekādu pareģojumu par gaidāmajiem notikumiem. Vienīgais ļaunu vēstošais signāls no Eiropas puses bija sasmakušā ūdens aromāts, kas atplūda no Īstriveras.

Tuvojoties mūsu konsulāta ēkai Piektās avēnijas un Četrdesmit devītās ielas stūrī, sajutu, ka Rožē mani vēro no augšstāva loga. Viņš bija atlaidis cilvēkus arī par daudz mazākiem pārkāpumiem nekā divdesmit minūšu nokavēšanās, tomēr tā vienīgā reize gadā, kad Ņujorkas elite atvēra savus makus un izlikās, ka viņus interesē Francija, nebija īstais brīdis, lai samierinātos ar pieticīgiem ziedu rotājumiem pogcaurumam.

Es nogriezos ap stūri, kur rīta saule apspīdēja akmeni izkaltos un apzeltītos burtus: *LA MAISON FRANÇAISE*. Franču ēka, Francijas konsulāta mājvieta, atradās līdzās Britu ēkai, pavērsta uz Piektais avēnijas pusi, un bija daļa no Rokfeller centra, Rokfeller juniora jaunā granīta un kaļķakmens kompleksa. Tolaik tur bija izvietojušies daudzi ārvalstu konsulāti, radot iespaidīgu starptautiskās diplomātijas sajaukumu.

– Līdz pašam galam, un pagriezieties ar seju pret izeju, – noteica Kadijs, mūsu lifta zēns.

Rokfeller kungs pats atlasīja lifta zēnus, pievēršot uzmanību viņu manierēm un glītai ārienei. Kadija stiprā puse bija izskats, lai arī viņa mati jau bija sirmuma skarti, viņa ķermenim steidzoties novecot.

Kadijs pievērta skatienu apgaismotajiem skaitļiem virs durvīm. – Jums tur augšā šodien ir liela ļaužu drūzmēšanās, Feridejas jaunkundz. Pia teica, ka esot pienākuši divi jauni kuģi.

– Lieliski, – es noteicu.

Kadijs kaut ko notrauca no tumšzilās formastērpa žaketes piedurknes. – Vai šovakar atkal nāksies strādāt ilgāk?

Salīdzinājumā ar ātrākajiem liftiem pasaulē mūsējais vēl aizvien brauca veselu mūžību. – Es iešu projām piecos. Šovakar ir svinīgais noslēguma pasākums.

Man patika šis darbs. Vūlsiju vecmāmiņa bija uzsākusi strādāšanas tradīciju mūsu ģimenē, kopjot ievainotos karavīrus Getisbergas karalaukā. Jāatzīst, mana brīvprātīgā darbošanās ģimeņu atbalsta nodaļas vadītājas postenī Francijas konsulātā nebija nekāds īstais darbs. Mīlēt visu francisko – tas man bija asinīs. Lai arī mans tēvs bija pa pusei īrs, viņa sirds piederēja Francijai. Turklāt mamma bija mantojusi dzīvokli Parīzē, kur mēs pavadījām katru augustu, tāpēc tur jutos kā mājās.

Lifts apstājās. Pat cauri aizvērtajām durvīm mēs varējām sadzirdēt briesmīgi skaļu balsu troksni. Es nodrebinājos.

– Trešais stāvs! – Kadijs nosauca. – Francijas konsulāts. Esiet uzmanīgi...

Tiklīdz durvis atvērās, troksnis pārmāca liftnieka pieklājīgos vārdus. Vestibils pie mūsu pieņemšanas telpas bija tik cieši piebāzts ar cilvēkiem, ka tik tikko varēja izspraukties cauri. “*Normandie*” un “*Ile de France*”, divi no Francijas labākajiem okeāna laineriem, torīt bija ienākuši Ņujorkas ostā, pilni ar bagātiem pasažieriem, kuri bēga no Francijā valdošās nenoteiktības. Tiklīdz atskanēja kuģa taure un drīkstēja nokāpt krastā, kuģa elitārie pasažieri traucās uz konsulātu, lai nogludinātu vīzu problēmas un atrisinātu citus neskaidrus jautājumus.

Iespraucos piesmēķētajā uzgaidāmajā telpā, garām pēc jaunākās Parīzes modes tērptajām dāmām, kuras tur stāvēja un klačojās, burvīgā *Arpège* smaržu mākoņa apņemtās, un kuru matos vēl aizvien mirdzēja pa kādai jūras ūdens lāsītei. Šie ļaudis bija raduši pie tā, ka viņus visur pavada sulainis ar kristāla pelnutrauku un šampanieša glāzi. Izsūtāmie zēni koši sarkanās žaketēs no “*Normandie*” mina uz papēžiem saviem līdziniekiem melnajās no “*Ile de France*”. Sāniski spraucos cauri pūlim pie mūsu sekretāres rakstāmgalda telpas dziļumā, bet mana šifona šalle aizķērās aiz kādas valdzinošas būtnes pērļu kaklarotas aizdares. Kamēr centos to atbrīvot, iekšējais telefons zvanīja bez mitas, bet neviens nepacēla klausuli.

Rožē.

Virzījos tālāk, bet sajutu kādu plaukstu uzgulstam sev uz pēcuses. Es atskatījos un ieraudzīju, kā kuģa mičmanis nozibina greizu smaidu.

– *Gardons nos mains pour nous-mêmes*, – es noteicu. Paturēsim rokas pie sevis.

Mičmanis pacēla roku pāri pūlim un pažvadzināja savas “*Normandie*” kajītes atslēgu. Viņš vismaz nepiederēja pie tiem tipiem pāri sešdesmit, kuru uzmanību es lielākoties parasti piesaistīju.

Beidzot tiku līdz mūsu sekretāres rakstāmgaldam, pie kura viņa, pieliekusi galvu, sēdēja un klabināja rakstāmmašīnas taustiņus.

– *Bonjour, Pia*.

Rožē brālēns, astoņpadsmit gadus vecs puisis ar tumšām acīm, sēdēja uz Pias rakstāmgalda, sakrustojis kājas. Viņš turēja pirkstos cigareti un vienlaikus knakstījās pa šokolādes konfekšu kārbu, Pias iemīļotajām brokastīm. Mana ienākošo darbu kastīte uz viņas galda jau bija pilna ar dokumentiem.

– *Vraiment*, tiešām? Kas tajā tik labs? – viņa jautāja, nepaceldama galvu.

Pia nebija tikai vienkārša sekretāre. Mums visiem bija daudz dažādu pienākumu, un viņas pārziņā bija jauno klientu reģistrēšana un viņu dokumentu mapes iekārtošana, Rožē vērīenīgās korespondences drukāšana un dienišķās Morzes ābece sūtījumu plūsmas – mūsu biroja dzīvības spēka – atšifrēšana.

– Kāpēc te ir tik karsti? – es jautāju. – Pia, telefons zvana!

Viņa paņēma no kastes konfekti. – Tas tā ir visu laiku.

Pia piesaistīja pretējo dzimumu, it kā viņa izstarotu īpašus viļņus, ko spētu uztvert vienīgi vīrieši. Viņai piemita dabiska pievilcība, taču man bija aizdomas, ka viņas popularitāti daļēji izskaidroja aspīlētie svīteri.

– Vai vari šodien pārņemt dažus manus pienākumus, Pia?

– Rožē teica, ka es nedrīkstu piecelties no šī krēsla. – Ar savu manikirēto īkšķa nagu viņa atdalīja konfektes apakšdaļu, lai tiktu pie zemeņu krēma pildījuma. – Turklāt viņš grib tevi redzēt tūlīt pat, un es domāju, ka tā sieviete uz dīvāna pagājušonakt gulēja uzgaidāmajā telpā. – Pia novicināja man priekšā pusi no simts dolāru banknotes. – Un tas resnītis ar suņiem teica, ka iedošot tev otru pusi, ja tu viņu pieņemsi pirmo. – Viņa ar galvu pamāja uz korpulentu gados vecāku pāri līdzās mana kabineta durvīm; katrs no viņiem turēja divus taksīšus ar iesirmu purnu.

Tāpat kā Piai, arī mans darba pienākumu saraksts bija plašs. Pie tā piederēja Francijas pilsoņu vajadzību risināšana šeit, Ņujorkā, – bieži vien tās bija grūtībās nonākušas ģimenes –, kā arī mana Franču ģimeņu fonda uzraudzība – tas bija labdarības projekts, ar kura starpniecību es pāri okeānam sūtīju paciņas franču bāreņiem. Pavisam nesen pēc gandrīz divdesmit nostrādātiem

gadiem es biju aizgājusi no darba Brodvejā, un salīdzinājumā ar to mani tagadējie pienākumi bija pagalam vienkārši. Katrā ziņā te nevajadzēja tik bieži izkravāt ceļasomas.

Mans priekšnieks Rožē Fortjē parādījās sava kabineta durvīs.

– Karolīna, tu man esi vajadzīga *tūlīt pat*. Bonē ir atsaucis līdzdalību.

– Tas taču nevar būt nopietni, Rožē? – Šī ziņa nāca kā negaidīts sitiens. Es biju vienojusies par Francijas ārlietu ministra uzstāšanos mūsu pasākumā jau pirms vairākiem mēnešiem.

– Šobrīd nav viegli būt Francijas ārlietu ministram, – viņš uzsauc pāri plecam, atgriezdamies kabinetā.

Iegāju savā birojā un pārskatīju vizītkaršu turētāja saturu uz rakstāmgalda. Diez vai mammas draugs, budistu mūks Adžans Čā, šovakar varētu būt brīvs?

– *Karolīna!* – Rožē sauca. Paķēru vizītkaršu turētāju un steidzos uz viņa kabinetu, izvairīdamās no pāra ar takšiem, kuri visiem spēkiem centās izrādīt, kā viņi cieš.

– Kāpēc tu šorīt nokavēji? – Rožē apjautājās. – Pia te ir jau divas stundas.

Būdams ģenerālkonsuls, Rožē Fortjē valdīja no stūra apartamentiem, no kuriem pavērās iespaidīgs skats uz Rokfelleru laukumu un Promenādes kafejnīcu. Parasti šo brīvo vietu tur lejā aizņēma slidotava, taču vasarās tā bija slēgta, un tagad to piepildīja kafejnīcas galdiņi un smokingos ģērbusies viesmiļi, kas skraidīja apkārt līdz pat potītēm garos priekšautos. Nedaudz tālāk Pola Manšipa masīvais zelta Prometejs it kā krita lejup, turēdams rokā nozagto uguni, bet aiz tā septiņdesmit stāvu augstumā līdz pat safīra krāsas debesīm slējās *RCA* ēka. Rožē bija daudz kopīga ar iespaidīgo Gudrības tēlu, kas, atainota vīrišķā veidolā, bija iekalta virs šīs ēkas ieejas. Sarauktā pierē. Bārda. Neapmierinātais skatiens.

– Biju devusies pēc ziedu rotājuma Bonē pogcaurumam...

– Kā tad, tas ir īstais iemesls, lai liktu pusei Francijas gaidīt. – Rožē iekodās virtulī, un pūdercukurs sabira viņam bārdā. Par spīti

tam, ko, pieklājīgi izsakoties, varēja dēvēt par druknu augumu, konsulam nekad netrūka sievieškārtas pavadoņu.

Viņa rakstāmgalds bija apkrauts ar mapēm, garantiju dokumentiem un pazudušu Francijas pilsoņu dosjē. Saskaņā ar *Francijas konsulāta rokasgrāmatu* viņa uzdevums bija “palīdzēt Francijas valstspiederīgajiem Ņujorkā zādzības, nopietnas saslimšanas vai apcietināšanas gadījumā, kā arī jautājumos saistībā ar dzimšanas apliecībām, adopciju un nozudušiem vai nozagtiem personas dokumentiem, plānot Francijas amatpersonu un diplomātu vizītes, kā arī palīdzēt politisku sarežģījumu un dabas katastrofu gadījumā”. Notikumi Eiropā nodrošināja mums daudz darba visās šajās kategorijās, ja vien Hitleru varēja uzskatīt arī par dabas katastrofu.

– Man ir iesākti darbi, Rožē...

Viņš paslidināja pāri pulētajam apspriežu galdam kartona mapi. – Mums ne tikai nav galvenā runātāja; es pavadīju pusi nakts nomodā, pārrakstot Bonē runu. Man nācās apiet faktu par Rūzvelta sniegto iespēju Francijai iegādāties amerikāņu lidmašīnas.

– Francijai vajadzētu būt tiesībām pirkt jebkādas lidmašīnas, kādas vien tā vēlas.

– Mēs te vācam naudu, Karolīna. Nav īstais brīdis kaitināt izolacionistus. It īpaši bagātos.

– Viņi šā vai tā neatbalsta Franciju.

– Mums nav vajadzīga papildu slikta publicitāte. “Vai Savienotās Valstis izturas pārāk laipni pret Franciju?” “Vai tādējādi tiks satuvināta Vācija un Krievija?” Es reti varu tikt līdz desertam, pirms mani neiztraucē kāds reportieris. Un mēs nevaram pieminēt Rokfellerus... Negribu, lai juniors man atkal piezvana. Laikam jau tas vienalga notiks, ja reiz Bonē piedalīšanās ir atcelta.

– Tā ir katastrofa, Rožē.

– Varbūt nāksies atcelt visu. – Rožē ar garajiem pirkstiem izbrauca cauri matiem, izveidojot jaunus celiņus briljantīnā.

– Atmaksāt četrdesmit tūkstošus dolāru? Un kā tad būs ar Franču ģimeņu fondu? Man tur tikpat kā nekas nav palicis. Turklāt mēs jau samaksājām par desmit mārciņām Valdorfa salātu...

– Un tos viņi sauc par salātiem? – Rožē pārlaida acis vizītkartēm, no kurām dažas bija nesalasāmas un izraibinātas ar svītrojumiem. – Tas ir *pathétique*, nožēlojami... tikai sagriezti āboli un selerijas. Vēl tie pievilgušie valrieksti...

Pētīju savas vizītkartes, meklēdama slavenību kandidātus. Mēs ar mammu pazinām slaveno aktrisi Džūliju Mārlovu, taču viņa bija devusies turnejā pa Eiropu. – Kā būtu ar Pīteru Patū? Mamma paziņas ir izmantojuši viņa pakalpojumus.

– To arhitektu?

– Pasaules gadatirgus galvenais arhitekts. Viņiem tur ir tas septiņas pēdas garais robots.

– Garlaicīgi, – viņš noteica, uzsizdams pa plaukstu ar sudraba papīrnazi.

Biju tikusi līdz burtam *L*. – Kā būtu ar kapteini Leudu?

– No “*Normandie*”? Tu runā nopietni? Viņam maksā par to, lai viņš būtu neinteresants.

– Rožē, tu nevari atnest visus ierosinājumus, tos pat neapsverot. Kā būtu ar Polu Rodjēru? Betija teica, ka visi par viņu vien runānot.

Rožē piepūta vaigus, un tā allaž bija laba zīme. – Tas aktieris? Es redzēju viņa izrādi. Viņš ir labs. Garš un pievilcīgs, ja kādam tādi patīk. Visticamāk, ātra vielmaiņa.

– Mēs vismaz zinām, ka viņš spēj iemācīties no galvas scenāriju.

– Viņš ir mazliet neprognozējams. Turklāt arī precējies, tāpēc nemaz nesaceries.

– Esmu pielikusi punktu vīriešiem, Rožē, – es sacīju. Trīsdesmit septiņu gadu vecumā biju nolēmusi sevi vientuļas sievietes dzīvei.

– Neesmu drošs, vai Rodjērs piekritīs. Paskaties, kuru tu vēl vari sarunāt, tikai pārliecinies, lai viņi nenovirzītos no scenārija. Neko par Rūzveltu...

– Un par Rokfelleriem, – es pabeidzu viņa vietā.

Es ķēros pie darbiem un starplaikā piezvanīju vairākiem pēdējā brīža kandidātiem, līdz atlika tikai viens – Pols Rodjērs.

Viņš bija Ņujorkā un uzstājās Broudhērsta teātrī amerikāņu muzikālajā rēvijā “Parīzes ielas”, tajā Brodvejā vētraini debitēja Karmena Miranda.

Piezvanīju uz Viljama Morisa aģentūru, un man paziņoja, ka viņi noskaidrošot un pārzvanišot. Pēc desmit minūtēm Rodjēra kunga aģents man pavēstīja, ka šovakar teātrī nav izrādes un, lai arī viņa klientam neesot piemērota vakara uzvalka, viņš esot ārkārtīgi pagodināts par mūsu uzaicinājumu vadīt šo galā pasākumu. Rodjēra kungs tikšoties ar mani Valdorfa viesnīcā, lai visu izrunātu. Mūsu dzīvoklis Austrumu Piecdesmitajā ielā bija dažu soļu attālumā no viesnīcas, tāpēc es aizsteidzos, lai pārgērbtos mammaš melnajā *Chanel* kleitā.

Ieraudzīju Rodjēra kungu sēžam pie kafejnīcas galdiņa Valdorfa viesnīcas *Peacock Alley* bārā līdzās vestibilam brīdī, kad divas tonnas smagais bronzas pulkstenis nozvanīja savu burvīgo Vestminsteras katedrāles melodiju, signalizējot par pusstundu. Izsmalcināti ģērbusies galā pasākuma viesi lēnām devās uz lielo sviniņu zāli augšstāvā.

– Rodjēra kungs? – es viņu uzrunāju.

Attiecībā uz pievilcīgumu Rožē bija taisnība. Pirmais, ko sarunbiedrs ievēroja Polā Rodjērā pēc sākotnējā spēcīgā iespaida, ko radīja viņa fiziskais skaistums, bija apburošais smaids.

– Nemaz nezinu, kā jums pateikties par to, ka uzņēmāties to darīt pēdējā brīdī, *Monsieur...*

Viņš piecēlās no krēsla, nodemonstrējot ķermeni, kas labāk iederētos starp airētājiem Čārlzas upē nekā uz Brodvejas skatuves. Viņš mēģināja noskūpstīt mani uz vaiga, taču es izstiepu roku, un viņš to paspieda. Bija patīkami iepazīties ar vīrieti manā augumā.

– Priecājos izpalīdzēt, – viņš attrauca.

Problēma bija viņa apģērbs: zaļas bikses, sportiska piegriezuma baklažānu krāsas samta žakete, brūnas zamššādas kurpes un pats ļaunākais – melns kreklis. Tikai mācītāji un fašisti valkāja melnus kreklus. Un, protams, arī gangsteri.

– Vai vēlaties pārgērbties? – Apvaldīju vēlmi pieglaust viņa matus, kas bija pietiekami gari, lai tos varētu saņemt ar gumiju. – Varbūt noskūties? – Aģents bija teicis, ka Rodjēra kungs dzīvojot viesnīcā, tātad viņa bārdas nazim vajadzēja atrasties vien dažus stāvus augstāk.

– Es tā gērbjos, – viņš noteica, paraustīdams plecus. Tipisks aktieris. Kāpēc gan es nebiju par to iedomājusies? Viesu plūsma ceļā uz svinību zāli pieauga – sievietes žilbināja savos izsmalcinātajos tērpos, visiem vīriešiem bija frakas un elegantas lakādas vai smalkas teļādas kurpes.

– Šis ir mans pirmais galā pasākums, – es sacīju. – Konsulāta vienīgais naudas vākšanas sarikojums. Ierašanās paredzēta frakās. – Diez vai viņam derētu tēta vecais smokings? Piedurkņu garums varētu atbilst, taču plecos tas būs krietni par šauru.

– Vai jūs vienmēr esat tik, ē... enerģijas pārpilna, Feridejas jaunkundz?

– Nu, šeit, Ņujorkā, individualitāte ne vienmēr tiek atzinīgi novērtēta. – Pasniedzu viņam saspraustās papīra lapas. – Esmu pārliccināta, ka jūs ilgojaties redzēt scenāriju.

Viņš atdeva to man. – Nē, *merci*.

Iegrūdu to atpakaļ viņa rokās. – Bet to uzrakstīja pats ģenerālkonsuls.

– Atgādiniet man, kāpēc es to daru.

– Pasākuma mērķis ir savākt līdzekļus pārvietotajiem Francijas pilsoņiem un manam Franču ģimeņu fondam. Mēs atbalstām Francijas bāreņus, kuri zaudējuši vecākus visdažādāko iemeslu dēļ. Ņemot vērā neskaidro situāciju ārzemēs, mēs esam viens no nedaudzajiem uzticamajiem avotiem, kas piegādā apģērbu un ēdienu. Turklāt šovakar šeit būs Rokfelleri.

Rodjērs pārskatīja runu. – Viņi varētu izrakstīt čeku un izvairoties no šī pasākuma.

– Viņi ir vieni no mūsu dāsnākajiem ziedotājiem, taču, lūdzu, nepieminiet viņus. Un prezidentu Rūzveltu. Kā arī lidmašīnas, kuras Savienotās Valstis pārdeva Francijai. Daži no mūsu šīvakara

viesiem nenoliedzami mīl Franciju, bet vismaz pagaidām labprātāk turētos tālāk no kara. Rožē grib izvairīties no sarežģījumiem.

– Izvairīšanās no neērtiem jautājumiem nekad neatstāj labu iespaidu. Publika to jūt.

– Vai jūs varētu nenovirzīties no scenārija, *Monsieur*?

– Pārlika raizēšanās var izraisīt sirdstrieku, Feridejas jaunkundz.

Atvāzu spraudīti, kas bija piestiprināta pie maijpuķītēm. – Te būs pogcauruma rotājums mūsu goda viesim.

– *Muguet*? – Rodjēra kungs iejautājās. – Kur jūs tās sameklējāt šajā gadalaikā?

– Ņujorkā var dabūt jebko. Mūsu florists tās izaudzē no sēkliņām.

Uzliku plaukstu uz viņa žaketes atloka un iedūru spraudīti dziļi samtā. Vai tā burvīgā smarža nāca no viņa vai no ziediem? Kāpēc gan amerikāņu vīrieši tā nesmaržo, pēc tuberozēm un muskusa, un...

– Jūs taču zināt, ka maijpuķītes ir indīgas, vai ne? – Rodjēra kungs apvaicājās.

– Tāpēc neēdiet tās. Vismaz tik ilgi, līdz nebūsi pabeidzis runu. Vai tikmēr, kamēr pūlis jums nemetas virsū.

Viņš iesmējās, liekot man paspert soli atpakaļ. Tik neviltoji smieklī smalkā sabiedrībā bija reti dzirdami, it īpaši saistībā ar *maniem* jokiem.

Pavadīju Rodjēra kungu aiz kulisēm un apbrīnoju milzīgo skatuvi, kas bija divreiz lielāka par jebkuru no tām, uz kurām biju stāvējusi Brodvejā. Mēs noraudzījāmies pāri uz svinību zāli ar daudzajiem sveču izgaismotajiem galdiņiem, kas atgādināja izrotātus kuģus tumsā. Lai gan gaisma bija pieklusināta, Voterfordas kristāla lustra un tās seši piekari mirdzēja.

– Šī skatuve ir milzīga, – es noteicu. – Vai tiksiet galā?

Rodjēra kungs pagriezās pret mani. – Es ar to pelnu sev iztiku, Feridejas jaunkundz.

Negribēdama situāciju sarežģīt vēl vairāk, es atstāju Rodjēra kungu ar visu scenāriju aizkulisēs, cenšoties izmest no galvas

uzmācīgo domu par brūnajām zamšādas korpēm. Steigšus devos uz zāli, lai pārbaudītu, vai Pia ir ņēmusi vērā manu izveidoto viesu sēdināšanas sarakstu, kas bija detalizētāks un bīstamāks par vācu *Luftwaffe* militāro lidojumu plānu. Pamanīju, ka uz sešiem Rokfelleru galdiņiem Pia galda kartes ir vienkārši uzmetusi, tāpēc es tās sakārtoju un pati nostājos netālu no skatuves starp virtuvi un svarīgāko viesu galdu. Virs plašās zāles trīs līmeņos izvietotajās ar sarkanu audumu iztapsētajās ložās bija novietoti galdiņi. Visas tūkstoš septiņsimt vietas būs aizpildītas, tomēr, ja viss nenorisināsies, kā nākas, daudz nelaimīgu cilvēku nesaņems nepieciešamo palīdzību.

Viesi pulcējās un ieņēma vietas: milzum daudz fraku, seni ģimenes briljanti un tik daudz kleitu no smalkās *du Faubourg Saint-Honoré* ielas, ka varētu būt iztukšoti teju visi Parīzes labākie veikali. Zeļturi vien ļautu *Bergdorf* un *Goodman* sasniegt plānotos trešā ceturkšņa pārdošanas rādītājus.

Man līdzās rindā sastājās žurnālisti, vilkdami laukā aiz auss aizbāztos zīmuļus. Zāles pārzinis stāvēja gatavībā tieši aiz manis, gaidīdams zīmi, ka var sākt apkalpošanu. Telpā ienāca Elza Maksvela – tenku pārdevēja, profesionāla viesību rīkotāja un *ne plus ultra* sevis reklamētāja. Vai viņa novilks cimodus, lai pierakstītu briesmu lietas par šo vakaru savai slejai, vai vienkārši paturēs tās šausmas atmiņā?

Gandrīz visas vietas pie galdiņiem jau bija aizņemtas, kad ieradās Kornēlija Vanderbiltas kundze – Rožē viņu dēvēja par “viņas gaišību” –, uz viņas krūtīm zaigoja četru virteņu briljantu kaklarota no *Cartier*. Tiklīdz Vanderbiltas kundzes pēcpuse skāra sēdekļa spilvenu un viņas baltā lapsāda ar visu galvu un kājām tika pār-mesta pāri krēsla atzveltnei, devu zīmi sākt apkalpošanu. Apgais-mojums zālē tika samazināts, un Rožē sirsnīgu aplausu pavadījumā neveikli devās uz prožektoru izgaismoto paaugstinājumu. Es jutos vairāk sanervozējusies nekā tolaik, kad pati kāpu uz skatuves.

– *Mesdames et Messieurs*, ārlietu ministrs Bonē no sirds atvainojas, jo šovakar nevarēja ierasties. – Sanākušie sarosījās,

nebūdami pārliecināti, kā reaģēt uz šo vilšanos. Vai vajadzētu pieprasīt naudas atmaksu pa pastu? Zvanīt uz Vašingtonu?

Rožē pacēla roku augšup. – Taču mēs esam pierunājuši šovakar uzstāties vienu citu francūzi. Lai arī viņam nav iedalīta loma valdībā, viņš spēlē galvenās lomas Brodvejas iestudējumos.

Viesi savā starpā sačukstējās. Nav nekā aizraujošāka par pārsteigumu, ja vien tas ir labs pārsteigums.

– Ļaujiet man pieteikt Polu Rodjēra kungu!

Rodjērs pagāja garām paaugstinājumam un devās uz skatuves centru. Ko viņš darīja? Prožektoru starmeši kādu brīdi maldījās pa skatuvi, cenšoties viņu sameklēt. Rožē ieņēma savu vietu pie svarīgāko viesu galda līdzās Vanderbiltas kundzei. Es stāvēju netālu, tomēr ārpus žņaudzošā loka.

– Man ir milzīgs prieks šovakar šeit būt, – ierunājās Rodjēra kungs, kad staru kūļi beidzot viņu bija atraduši. – Un man ir ārkārtīgi žēl, ka Bonē kungs pats nevarēja ierasties.

Pat bez mikrofona Rodjēra kunga balss piepildīja visu telpu. Viņš prožektoru gaismās burtiski staroja.

– Esmu visai pieticīgs aizstājējs tik ievērojamam cilvēkam. Ceru, ka pie vainas nebija ķibeles ar viņa lidmašīnu. Esmu pārliecināts, ka prezidents Rūzvelts labprāt aizsūtīs viņam jaunu, ja tas būs bijis par iemeslu.

Telpu pāršalca nervozu smieklu vilnis. Man nevajadzēja pat palūkoties uz žurnālistiem, lai zinātu, ka viņi steidzīgi kriecelē. Rožē, būdams *tête-à-tête* meistars, pamanījās sarunāties ar Vanderbiltas kundzi un vienlaikus raidīt uz manu pusi dusmu zibeņus.

– Jāatzīst, es nevaru jums neko pastāstīt par politiku, – Rodjēra kungs turpināja.

– Paldies Dievam! – iesaucās kāds pie tālākā galdiņa. Pūlis atkal iesmējās, šoreiz jau skaļāk.

– Taču es varu jums pastāstīt par to Ameriku, kuru pazīstu, par zemi, kas ik dienu mani nebeidz pārsteigt. Tā ir vieta, kur mīt cilvēki, kas ir brīvi no aizspriedumiem. Amerikāņi pieņem ne vien

franču teātri un grāmatas, un kino, un modi, bet arī pašus frančus par spīti visiem mūsu trūkumiem.

– Sasodīts, – noteica man līdzās stāvošais reportieris, pakratīdams nolūzušo zīmuli. Es pasniedzu viņam savu.

– Katru dienu es satieku cilvēkus, kuri palīdz citiem. Amerikāņus, kurus iedvesmo Rūzvelta kundze, kas pastiepusi roku pāri visam Atlantijas okeānam, lai palīdzētu franču bērniem. Tādus amerikāņus kā Karolīna Feridejas jaunkundze, kura katru dienu palīdz franču ģimenēm šeit, Amerikā, un gādā, lai franču bāreņi būtu apgērbti.

Rožē un Vanderbiltas kundze skatījās uz manu pusi. Prožektoru gaisma atrada mani stāvam pie sienas, un labi pazīstamais stars mani apžilbināja. “Viņas gaišība” aplaudēja, un līdz ar viņu arī pārējie. Es māju, līdz staru kūlis – žēlsirdīgā kārtā gana ātri – atkal pārmetās uz skatuvi, atstājot mani patīkamā tumsā. Es patiešām neilgojos pēc Brodvejas skatuves, taču bija patīkami atkal sajust silto prožektora gaismu uz savas ādas.

– Šī ir Amerika, kas nebaidās pārdot lidmašīnas cilvēkiem, kuri bija tai līdzās tranšejās Pirmā pasaules kara laikā. Amerika, kas nebaidās rīkoties, lai palīdzētu aizkavēt Hitleru spert kāju Parīzes ielās. Amerika, kas nebaidās atkal stāvēt plecu pie pleca ar mums, ja tas šausmīgais brīdis tomēr pienāks...

Es skatījos, spēdama novērsties tikai pāris reižu, lai pamestu skatienu uz pūli. Visi bija pārņemti un pilnīgi noteikti nepievērsa uzmanību viņa apaviem. Pusstunda aizritēja kā viens mirklis, un, kad Rodjēra kungs paklanījās, es aizturēju elpu. Aplausi sākumā klusi, tad viņņveidīgi pieauga kā spēcīga lietusgāze, kas dārdina pa jumtu. Elza Maksvela izmantoja viesnīcas servjieti, lai nosusinātu asaru pilnās acis, un brīdī, kad publika piecēlās kājās un sāka dziedāt “*La Marseillaise*”, es nopriecājos, ka Bonē nav jākāpj uz skatuves pēc šī priekšnesuma. Pat apkalpotāji dziedāja, uzlikuši roku uz sirds.

Kad zālē iedegās gaisma, Rožē izskatījās atvieglots un sveicināja labvēlīgi noskaņotos apmeklētājus, kas uzkavējās pie svarīgo

viesu galda. Vakaram tuvojoties beigām, viņš devās uz Varavīksnes istabu kopā ar mūsu dāsnākajiem dziedātājiem un dažām *Rockettes* dejotājām, vienīgajām sievietēm Ņujorkā, kurām līdzās es izskatījos maza auguma.

Kad gājām ārā no ēdamzāles, Rodjēra kungs pieskārās man pie pleca. – Es zinu kādu vietu pie Hudzonas, kur pasniedz lielisku vīnu.

– Man ir jādodas mājās, – es sacīju, lai gan nebiju neko ēdusi. Iedomājos par siltu maizi un sviestā apceptiem gliemežiem, tomēr nebija prātīgi rādīties sabiedrībā vienatnē ar precētu vīrieti. – Ne šovakar, *Monsieur*, taču paldies jums. – Jau pēc dažām minūtēm es varēju būt mājās, aukstā dzīvoklī, ar atlikušajiem Valdorfa salātiem.

– Vai liksiet man ēst vienam pēc mūsu triumfa? – Rodjēra kungs vaicāja.

Kāpēc gan nepiekrīst? Manu aprindu ļaudis ēda tikai noteiktos restorānos, kurus varēja saskaitīt uz vienas rokas pirkstiem, un tie visi atradās četru kvartālu rādiusā ap Valdorfa viesnīcu, patālu no Hudzonas. Kādu ļaunumu gan nodarītu vienas vakariņas?

Mēs aizbraucām ar taksometru uz *Le Grenier*, jauku bistro Vestsaidā. Franču okeāna laineri kuģoja augšup pa Hudzonas upi un pietauvojās pie Piecdesmit pirmās ielas, tāpēc dažas no Ņujorkas jaukākajām kafejnīcām saradās netālu no turienes kā sēnes pēc kārtīga lietus. *Le Grenier* mājoja bijušā ostas pārvaldnieka nama mansardā, pavisam tuvu lainerim “*Normandie*”. Mums izkāpjot no taksometra, varenais kuģis slējās augstu virs mums – tā klājs spoži izgaismots, četros līmeņos mirdzoši iluminatori. Metinātājs kuģa priekšgalā raidīja naksnīgajās debesīs aprikožu krāsas dzirksteles, bet matroži gar kuģa bortu laida zemāk prožektoru tuvāk krāsotājiem uz sastatnēm. Kuģis lika man sajusties mazai, stāvēt tur, zem tā lielā, melnā priekšgala, tā trim sarkanajiem dūmeņiem, jo katrs no tiem bija lielāks par jebkuru noliktavas ēku, kas stiepās lejup gar piestātņi. Vasaras nogalē, Atlantijas okeānam sastopoties ar Hudzonas saldūdeni, gaisā jautās sāls.

Galdiņus *Le Grenier* bija aizņēmuši diezgan patikama izskata ļautiņi, lielākoties vidusšķiras pārstāvji, tostarp arī reportieris no galā pasākuma un daži citi, kas izskatījās pēc okeāna lainera pasažieriem, šķietami laimīgiem par atrašanos uz cietzemes. Mēs izvēlējamies šauru lakota koka nodalījumu, kas atgādināja veidojumu kuģa iekšienē, kur ir svarīga katra colla. Bernāra kungs, *Le Grenier maître d'*, sajūsminājās par Rodjēra kungu un pavēstīja, ka “Parīzes ielas” ir noskatījies trīs reizes, kā arī detalizēti aprakstīja savu paša karjeru Hobokenas pašdarbības teātrī.

Pēc tam Bernāra kungs pievērsās man: – Un jūs, *Mademoiselle*? Vai tik es neesmu jūs redzējis uz skatuves kopā ar Helēnu Heizas jaunkundzi?

– Aktrise! – Rodjēra kungs smaidot noteica.

Šādā attālumā viņa smaidis bija bīstams. Man vajadzēja saglabāt vēsu prātu, jo franči bija mans Ahilleja papēdis. Patiesībā, ja Ahillejs būtu francūzis, es droši vien būtu nēsājusi viņu apkārt uz rokām, līdz viņa cīpsla sadzītu.

Bernāra kungs nerimās. – Manuprāt, kritika bija netaisna...

– Mēs vēlamies pasūtīt... – es teicu.

– Viens no kritiķiem, šķiet, lietoja vārdu “pastīvi”, bet, manuprāt...

– Mēs ņemsim gliemežus, *Monsieur*. Lūdzu, ne pārāk daudz sviesta...

– Un kā tur *Times* izteicās par “Divpadsmito nakti”? “Feri-dejas jaunkundze bija *apmierinoša* Olivija.” Man tas šķita pārāk skarbi...

– ...un bez ķiplokiem. Lūdzu, arī nepārsautējiet, lai tie nav pārāk sīksti.

– Vai jūs gribētu, lai gliemeži paši atlien līdz galdiņam, *Mademoiselle*? – Bernāra kungs, pierakstījis mūsu pasūtījumu, devās uz virtuvi.

Rodjēra kungs dzērienu kartē pētīja šampaniešus, kavēdamies pie apraksta. – Ak tad aktrise? Es nemūžam nebūtu domājis. – Viņa nedaudz nevižīgajā izskatā slēpās kas valdzinošs, kā *potager*, sakņu dārzs, kas tā vien prasās pēc ravēšanas.

– Konsulāts man ir piemērotāks. Mamma pazīst Rožē jau gadiem ilgi, un, kad viņš lūdza manu palīdzību, es nespēju atteikt.

Bernāra kungs uzlika uz mūsu galda maizes groziņu un kādu mirkli pakavējās, lai palūktos uz Rodjēra kungu, kā gribēdams viņu labāk iegaumēt.

– Ceru, ka šovakar neesmu jums izjaucis tikšanos ar sirds- draugu, – Pols sacīja. Viņš pasniedzās pie maizes groziņa vienlaikus ar mani, un mana roka pieskārās viņējai, siltai un maigai. Atrāvu roku un ieliku klēpī.

– Tādām lietām esmu pārāk aizņemta. Jūs jau zināt, kāda ir Ņujorka – ballītes un viss pārējais. Patiešām nogurdinoši.

– Nekad neesmu jūs redzējis *Sardi's*. – Viņš pārlauza uz pusēm maizes gabalu, un no tā augšup pacēlās garaiņi.

– Ak, es daudz strādāju.

– Man tā vien liekas, ka jūs nestrādājat naudas dēļ.

– Mans amats neparedz atalgojumu, ja jūs runājat par to, taču šādus jautājumus pieklājīgā sabiedrībā neapspriež, *Monsieur*.

– Vai mēs varam atmest to “*Monsieur*”? Tas man liek justies mūžvecam.

– Uzrunāt viens otru vārdā? Mēs tikai nupat iepazināmies.

– Galu galā ir 1939. gads.

– Manhetenas sabiedrība ir kā Saules sistēma, kurā valda sava kārtība. Jau ar to vien, ka vientuļa sieviete vakariņo kopā ar precētu vīrieti, pietiek, lai izjauktu planētu ierasto trajektoriju.

– Mūs te neviens neieraudzīs, – Pols noteica, norādīdams Bernāra kungam uz šampanieti dzērienu kartē.

– Pasakiet to Īvlīnai Šimerhornas jaunkundzei tajā tālākajā nodalījumā.

– Vai uztraucaties par to? – Rodjērs apjautājās ar zināmu laipnību, kas parasti ir reti sagaidāma no tik uzkrītoši skaistiem vīriešiem. Varbūt tas melnais krekls tomēr ir laba izvēle.

– Īvlīna nevienam neko neteiks. Viņa gaida bērnu – pilnīgi nelaikā, nabadzīte.

– Bērni. Viņi visu sarežģī, vai ne? Aktiera dzīvē nekam tādām nav vietas.

Kārtējais egoistiskais aktieris.

– Un kā tēvs izcīna jums vietu šajā Saules sistēmā?

Pirmajā tikšanās reizē Pols uzdeva pārāk daudz jautājumu.

– Patiesībā jāsaka: *izcīnīja*. Viņš nodarbojās ar galantērijas precēm.

– Kur?

Bernāra kungs uzstūma uz galda sudraba spainīti ar rokturiem, kas izskatījās kā čigānietes auskari; pret vienu spainīša malu balstījās šampanieša pudeles smaragdzaļais kakls.

– Viņš bija Džeimsa Hārpera Puera partneris.

– No brāļiem Pueriem? Esmu bijis viņa mājā Īsthemptonā. Viņš nav nekāds nabags. Vai jūs bieži apmeklējat Franciju?

– Parīzi katru gadu. Mamma mantoja dzīvokli... *Chauveau Lagarde* ielā.

Bernāra kungs atkorķēja šampanieša pudeli ar patikamu skaņu, korķis neizsprāga, bet drīzāk klusi nopaukšķēja. Viņš ielēja zeltaino šķidrumu manā glāzē, un burbulīši uzpeldēja līdz pašai malai, gandrīz pārgāja pāri, tad aprima, sasniedzot ideālu līmeni. Lietpratēja darbs.

– Manai sievai Rinai tur netālu ir neliels veikaliņš ar nosaukumu *Les Jolies Choses*. Vai esi to redzējusi?

Iemalkoju šampanieti, tā burbulīši maigi kņudināja manas lūpas.

Pols no kabatas portfeļa izņēma viņas fotogrāfiju. Rina bija jaunāka, nekā es iztēlojos, un viņas tumšie mati uz pieres bija apgriezti kā ķīniešu lellei. Fotogrāfijā viņa smaidīja, un viņas acis bija plati atvērtas, it kā Rina vēlētos atklāt kādu patikamu noslēpumu. Viņa tiešām bija burvīga un, šķiet, pilnīgs mans pretstats. Iztēlojos, ka Rinas veikaliņš, visticamāk, ir viena no tām mazažām, elegantajām vietām, kur sievietēm palīdz iegūt labi zināmo franču stilu – viss glīti saskaņots bez pārspilējumiem, ar pareizo nevērības piedevu.

– Nē, es nezinu to vietu, – noteicu un atdevu attēlu atpakaļ.
– Taču viņa ir jauka.

Iztukšoju savu šampanieša glāzi.

Pols paraustīja plecus. – Protams, pārāk jauna man, bet... –
Viņš kādu brīdi, pieliecis galvu, nolūkojās uz fotogrāfiju, it kā redzētu to pirmo reizi, pēc tam ielika atpakaļ kabatas portfeli.
– Mēs reti tiekamies.

Viņa teiktais mani pacēla spārnos, taču tad es atgriezos uz zemes, atskārzdama, ka, pat ja Pols būtu brīvs, mans spēcīgais raksturs, visticamāk, iznīdētu un apdzēstu ikvienu romantisku attiecību dzirkstelīti.

Virtuvē starp radio sprakšķiem skanēja Edītes Piafas balss.

Pols izņēma pudeli no spainīša un ielēja manā glāzē šampanieti. Tas uzputojās, un nevaldāmie burbuļi pārvēlās pāri glāzes malai. Es uzlūkoju Polu. Mēs abi, protams, zinājām, ko tas nozīmē. Tradīcija. Ikviens, kurš kaut reizi bijis Francijā, to zina. Vai viņš bija pārlējis pāri ar nolūku?

Nevilcinoties Pols pamērcēja pirkstu izlijušajā šampanietī uz glāzes pamatnes, pasniedzās un viegli ierīvēja vēso šķidrums man aiz kreisās auss. Sajūtot viņa pieskārienu, es gandrīz salēcos, tomēr saņēmos, kamēr viņš atglauda manus matus un pieskāriens aiz manas labās auss – viņa pirksts tur uz mirkli pakavējās. Pēc tam viņš smaidot arī pats sevi “iesmaržināja” aiz katras auss.

Kāpēc man piepeši sametās tik karsti?

– Vai Rina kādreiz ir atbraukusi šurp? – es apjautājos. Mēģināju noberzēt no rokas tējas traipu, līdz sapratu, ka tas ir vecuma plankums. Brīnišķīgi.

– Vēl ne. Viņa īpaši neinteresējas par teātri, pat nav atbraukusi noskatīties “Parīzes ielas”, un es nezinu, vai pats varēšu šeit palikt. Hitlera dēļ mājās visi ir satraukti.

Kaut kur virtuvē divi vīrieši strīdējās. Kur palikuši mūsu gliemeži? Vai viņi bija aizsūtījuši kādu tiem pakaļ uz Perpiņānu?

– Francijai vismaz ir Mažino līnija, – es noteicu.

– Mažino līnija? Atvaino... Betona siena ar dažiem sargposteņiem? Hitleram tas ir tikai sīks izaicinājums.

– Tā ir piecpadsmit jūdzes plata.

– Hitleru nekas neaizkavēs, ja viņš kaut ko nodomājis, – Pols noteica.

Virtuvē izcēlās pamatīgs tracis. Nebija nekāds brīnums, ka mūsu ēdiens kavējās. Pavārs, nepārprotami būdams savas mākslas meistars, bija par kaut ko ļoti satraucies.

No virtuves iznāca Bernāra kungs. Durvis ar apaļo lodziņu aiz viņa aizvērās, pēc inerces atkal atvērās un aizvērās vēl dažas reizes, tad aprima. Bernārs devās uz ēdamzāles centru. Vai viņš raudāja?

– *Excusez-moi*, dāmas un kungi.

Kāds ar tējkaroti piesita pie glāzes, un visi noklusa.

– Tikko no droša avota uzzināju... – Bernāra kungs ievilka elpu, krūškurvim izplešoties kā kamīna plēšām. – No uzticama avota esam uzzinājuši, ka...

Viņš apklusā, kādu brīdi nespēdams parunāt, un tad turpināja:

– Ādolfs Hitlers ir iebrucis Polijā.

– Ak mans Dievs, – Pols noteica.

Mēs skatījāmies viens otram acīs, kamēr telpā izplatījās satrauktu balsu murdoņa, pielāvumu un baiļu virpulis. Reportieris, kurš bija apmeklējis galā pasākumu, piecēlās, nometa uz galda dažas saburzītas dolāru banknotes, paķēra savu filca cepuri un izskrēja no zāles.

Satrauktajā kņadā, kas bija sacēlusies pēc viņa paziņojuma, Bernāra kunga pēdējie vārdi gandrīz nebija sadzirdami:

– Lai Dievs mums visiem stāv klāt!